

ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

A könyv, amelyet a Tisztelt Olvasó a kezében tart, súlyos problémákat feszeget. Mindannyian nap mint nap találkozhatunk a látszólag elméletinek tűnő kérdés gyakorlati vetületeivel: vajon fejlődhet-e az emberiség így tovább, a földi erőforrások korlátozottságának figyelmen kívül hagyásával, a következmények előtt homokba dugott fejjel, avagy „uralkodó” fajként felvállaljuk-e végre a felelősséget a saját és élőlénytársaink jövőjéért? Amikor a mosogatóvizet a lefolyóba eresztjük, a fűtést magasabbra kapcsoljuk, a használt autóakkumulátort – jó esetben – a telephelyen leadjuk, mindig ebben a sokak által talán fel sem ismert súlyos kérdésben foglalunk állást, s tesszük hozzá saját kis darabunkat a nagy kirakósjáték egészéhez.

A könyvben két kimagasló gondolkodó, egy közgazdász és egy ökológus vitatkozik, néha bizony elragadott lendülettel és heveséssel, a Föld és az emberiség számára várható, kiszámítható, megváltoztatható jövőről. Bár a napi sajtóban Magyarországon is gyakorta olvashatunk egymásnak szélsőségesen ellentmondó véleményeket a környezetvédelmi és közgazdasági problémákról, az eltérő gondolkodásmódok ilyen közvetlen szembeállítására – amely ebben az esetben egy valóban lezajlott, eleven vita lejegyzett változata – talán szokatlan az Olvasó számára. Az ötlet azonban nem teljesen új (bár tipikusan „amerikai”, mint például a ma már sok országban bevezetett elnökjelöltek nyilvános vitája a választások előtt); hazánk egyik legjelesebb ökológus gondolkodója, Juhász-Nagy Pál egyik korai könyvében, az 1980-ban megjelent *Dialógustöredék az ökoszisztémáról* című írásában mutatott hasonló példát: az ökológia mint tudomány tiszta és pontos meghatározását próbálta megadni két „jóbarát”, egy ökológus és egy matematikus párbeszédével. Ez a „dialógus” ma is rendkívül izgalmas olvasmány, hiszen

© Norman Myers, Julian L. Simon

az ökológiai tudomány napjainkban is tele van zsurnalisztikai csúsztatásokkal és anyagilag, politikailag, eszmeileg félreértett, rárakódott tartalommal. A vitapartnerek funkciója is némileg hasonló volt, bár a „tét” talán kisebb: az ökológus lelkesedéstől fűtötten, sokszor érzéseitől vezérelve próbálta igazát megvédeni, miközben a matematikus higgadt logikával, néha szkepticizmussal és cinizmussal fűszerezve mutatott rá az önellentmondásokra. A végeredmény: egy izgalmakkal teli, krimiszerű olvasmány, amelynek a végén katartikus élménnyel gazdagodva, sok kérdésében megvilágosodva nyugodhat meg ma is az olvasó.

A tét most sokkal nagyobb; katartikus élményt igen, megnyugvást azonban nem ígérünk ezzel a könyvvel. A megvilágosodás azonban bekövetkezhet: s ez annyi, hogy a jövőnk a kezünkben van, s nem bújhatunk el előle; bármit teszünk, bármit hiszünk, így vagy úgy, befolyásolja jövőnket, s magunk választjuk meg, melyik úton jutunk el hozzá.

A könyv eredeti, angol nyelvű címében („Scarcity or abundance?”) is felvetett kérdés tovább vihető, tovább fokozható. Itt nem egyszerűen az erőforrások véges voltáról, kihasználásuk üteméről, az emberi (technikai? kulturális? biológiai?) fejlődés fenntarthatóságáról van szó; eljövendő generációk léte, és ha ilyen egyáltalán lesz, annak minősége forog kockán. Julian Simon (a közgazdász) és Norman Myers (az ökológus) vitájából hamar kirajzolódik ez a helyzet; s a kérdés valójában így hangzik, „Ember vagy Természet”? Az ember úgy lehetett uralkodó faj a Földön, hogy az adaptáción, a környezethez való alkalmazkodáson túlmenően egy lényeges „találmányt” valósított meg: képes lett környezetének saját szükséglete szerint való átalakítására. Bizonyos értelemben, kisebb léptékben erre a többi élőlény is képes, az ember azonban fejlett agya segítségével minden addigi korlátot átlépett, s – eddig legalábbis úgy tűnik – minden felmerülő problémát megoldott saját fennmaradása érdekében. Ez az az álláspont, amelyet a közgazdász képvisel. Vajon lehet-e ebből arra következtetni, hogy ezentúl is minden így lesz? Szüksége van-e (biológiai, ökológiai szempontból) az emberiségnek a többi élőlényre és a földi bioszférára? Vagy az ökológusnak van igaza, miszerint helyzetünk olyan, mint a tizedik emeletről kiugró és lefelé zuhanó emberé, aki csak azt hajtogatja magában: „eddig minden rendben volt, akkor ezután sem lehet semmi baj”? S azután, számára esetleg váratlanul, de elkerülhetetlenül a földbe csapódik. Vajon melyik a fontosabb, az Ember vagy a Természet? Lehet-e, tehetjük-e egyáltalán a kettőt mérlegre egymással szemben? Konrad Lorenz szerint „...az egyetlen igazán szép és léleknemesítő állatszereget az, amely az élőlények összességének szélesebb és általánosabb szeretetéből fakad, s amelynek legfontosabb, központi része csakis az emberszeretet lehet.” (Konrad Lorenz: *Ember és kutya*) Vajon nem túlságosan romantikus elképzelés-e az, hogy nekünk, embereknek, szüksé-

© Norman Myers, Julian L. Simon

günk van a körülöttünk lévő élőlényekre, mert biológiailag összetartozunk? Túlléptünk-e már biológiai korlátainkon? Egyesek szerint igen, s az ökológusok bioszféráért való aggodása csupán nosztalgikus siránkozás. Ebben a könyvben a közgazdász optimista, azt állítja, minden probléma leküzdhető, megoldható, hisz' eddig is túljutottunk rajtuk, az ökológus pedig pesszimista, mert azt gondolja, sötét, nehéz jövő vár ránk, ha ezt így folytatjuk tovább. A kérdés így is feltehető: „optimizmus vagy pesszimizmus”? Ha hiszünk abban, hogy az emberiség elég erős, fejlődőképes, s úrrá tud lenni biológiai korlátain, megteremtve a túléléshez szükséges feltételeket, akkor bízhatunk a jövőben, akármilyen legyen is az. Magyar tudósok sokat gondolkoztak a fejlődésnek ezeken a kérdésein: Szathmáry Eörs az evolúció nagy lépéseiről írt könyvében kiemeli azokat a fontos állomásokat, amelyek az élővilág kialakulását végigkísérték. Lehet, hogy ilyen fordulópont, hatalmas „evolúciós ugrás” előtt állunk most is? Csányi Vilmos általános evolúcióelmélete szerint a biológiai evolúciót már részben felváltotta, de legalábbis kiegészítette a napjainkban is zajló kulturális és technikai evolúció; lehet, hogy az emberiség fejlődésével fajunk – s vele együtt a földi Élet – olyan új szakaszba lép, ahol már nincs szükség biológiai tényezőkre, mert mesterségesen lehet fenntartani mindent? Elérkezik a „virtuális bioszféra” ideje? A kérdés így is feltehető: „álom vagy valóság”? Nem elég-e, nem elégíti-e ki nosztalgikus vágyainkat a többi élőlény iránt egy „virtuális múzeum”, amelyet bármikor felidézhetünk, meglátogathatunk? Vajon messze van-e még a Mátrix valósága?

Hisszük, hogy ezekkel a kérdésekkel sikerült felvillantani, milyen súlyos, messzire vezető problémakört feszeget a két elhivatott vitapartner. A kérdés valójában az, milyen világban akarunk élni, milyen jövőt akarunk magunknak teremteni? S hogy mi a helyes válasz, a végső igazság? Ezt nekünk magunknak, a Tisztelt Olvasónak kell eldöntenie, s ez a könyv reményeink szerint abban nyújt segítséget, hogy helyesnek ítélt állásfoglalásunkat meghozzuk.

Korsós Zoltán

© Norman Myers, Julian L. Simon

A SZERKESZTŐ MEGJEGYZÉSE

E könyv célkitűzésének megfelelően mindkét szerző írásban közölte „vita előtti álláspontját”, amelyet lényegesen nem változtathattak meg azután sem, hogy olvasták a másik fél írását. A vitára ezt követően, 1992. október 14-én került sor New York-ban, a Columbia Egyetem Nemzetközi Iskolájának (*School of International and Public Affairs*) Kellogg Konferenciaközpontjában, hallgatóság előtt. A vitát John Ruggie dékán vezette, aki az előszót is írta. A vitát követően a két szerzőnek több hónap állt a rendelkezésére, hogy kifejtsék „vita utáni álláspontjukat”, amelyben válaszolnak a felmerült, illetve a másik fél vita előtti álláspontjában közölt állításokra.

A szövegek időrendben történő közzétevése lehetővé teszi, hogy az olvasók úgy kövessék a vitát, mintha egy bírósági tárgyalást figyelnének. Ennek alapján mindenki eldöntheti, hogy a két nagyra becsült vitázó fél közül kinek az érvelése a meggyőzőbb.

© Norman Myers, Julian L. Simon

ELŐSZÓ – EGY FÖLD, KÉT VILÁG

Most, hogy a globális nukleáris katasztrófától való félelmünk alábbhagyott, aligha létezik nagyobb jelentőségű probléma a Föld fennmaradása szempontjából, mint az, amelyről ebben a könyvben vita folyik. Ugyanakkor két ennyire különböző álláspontot is nehéz elképzelni, mint amelyet két szerzőnk, Julian Simon és Norman Myers képvisel.

Julian Simon arról beszél, hogy a környezet gazdagsága szinte már üdvözítő, és az emberiség körülményei folyamatosan javulnak. Franklin Delano Roosevelttel mondta elnöki beköszöntő beszédében: „Az egyetlen dolog, amitől félnünk kell, az a félelem maga.” Ugyanez az önbizalom árad Simon írásából. Tartja magát ahhoz az elképzeléshez, hogy az emberi leleményesség és a hosszú távú alkalmazkodóképesség jelentik a legnagyobb erősségeinket, amelyek segítségével megragadhatjuk a kínáló lehetőségeket, és mindenre megtalálhatjuk a megoldást.

Norman Myers szerint ökológiai leromlásnak vagyunk tanúi, amelynek következményei potenciális katasztrófát jelentenek. Már csak néhány másodperc választ el minket az éjféltől, és az erózió, a Föld élő rendszereinek összeomlása, a fajok kihalása, valamint az emberiség anyagi és szellemi elszegényedése az óra utolsó ütéseit jelentik. „Úgy teszünk, mintha Isten mi magunk lennénk”, állítja Myers, és mi fogjuk megfizetni az árat, hacsak nem parancsolunk megálljt magunknak.

Mi indokolja ezt a két gyökeresen eltérő álláspontot, vélhetően ugyanarról a „valós világról”? Ennek különféle okai lehetnek, köztük a világot leíró modellek alkotásának eltérő előfeltételei, a rendelkezésre álló adatok más-más, ellentmondó tendenciái, az extrapoláció eltérő módszerei, valamint az elemzők szubjektív ítéletei. Van azonban egy egészen másfajta ok is: két szerzőnk bizonyos mértékig nem ugyanazt a „valós világot” látja.

© Norman Myers, Julian L. Simon

Világnézetük különbözősége túlmegy azon a tényen, hogy Simon az anyagi természetű dolgok (például az ásványok kitermelése, a gabona-termelés) vagy a várható élettartam növekedését igyekszik szem előtt tartani, míg Myers a biogeofizikai rendszerek és bonyolult visszacsatolási mechanizmusaik fenntarthatóságára összpontosít. A világaik mögött rejlő szemléletmód, hozzáállás szintén különbözik. Simon világa kézzelfogható és a végtelenségig osztható egységekből áll, amely elkülönülő események síkjában létezik. Ezzel ellentétben Myers világa ciklusokkal összekapcsolt oszthatatlan egészekből áll. Ha Simon domináns metaforája mechanikus, akkor Myersé organikus. Amíg Simon látásmódja szabadelvűen foglal állást a javuló emberiség ideája mellett, addig Myers az ipari forradalom csúcsán kibontakozott romantikus mozgalom szellemét idézi fel.

Az emberiség ma nem tudja, vajon Simonnak vagy Myersnek van igaza. De meg kell tudnunk! Közös túlélésünk a két eltérő álláspont közti egyensúly függvénye. Két szerzőnk álláspontja a Columbia Egyetem Nemzetközi Iskolájában élénk vitát váltott ki. A vita szervezői és e könyv kiadói hiszik és remélik, hogy ugyanez a vita mélyen elgondolkoztatja a nagyközönséget is.

John Gerard Ruggie
dékán, Columbia Egyetem,
Nemzetközi Iskola, 1994. február

© Norman Myers, Julian L. Simon